

DOI: 10.5281/zenodo.2606420
CZU 171:611.8

ASPECTS OF THE ETHICAL BEHAVIOR FROM A NEUROLOGICAL PERSPECTIVE

Viorelia Lungu

Technical University of Moldova, Ștefan cel Mare str. 168, Chisinau, Republic of Moldova
viorelia.lungu@ssu.utm.md

Received: December, 10, 2018

Accepted: January, 29, 2019

Abstract: Ethical behavior is based on logic and reason, on a conscious processuality, specific to the left hemisphere mode. It has the function of processing logical information, and the right parietal hemisphere in the human brain has a nervous center in which all moral decisions are "processed" through a peripheral memory. Moral conduct is a way of behaving, presupposes human action, and is regulated by moral consciousness, which unites organically psychic and behavioral facts. Consciousness is expressed in knowledge converted into attitudes, behaviours which can be developed through professional ethics, discipline that can be taught and learned, and consequently changing the behaviour of the learner.

Keywords: *ethical behavior, consciousness, moral, attitudes, peripheral memory, ethical thinking.*

Introducere

Marile probleme cu care se confruntă omenirea (degradarea mediului, pericolul ecologic global, conflictele dintre națiuni, degradarea moral-spirituală a oamenilor etc.) necesită o rezolvare urgentă, prin folosirea celor mai eficiente mijloace și forme de educație umană [4, p. 3].

Se cunoaște că, dacă în perioada de până la 1990 era important să fii un bun specialist, astăzi, când concurența pe piața muncii este destul de impunătoare, pentru un specialist nu este suficient doar de a fi bine pregătit, dar se cere și un comportament etic corespunzător.

Prin acest fapt se explică interesul sporit față de valori și față de educația morală, etică și spirituală, manifestată în ultimul deceniu al sec. XX și în prezent.

Totodată, din punctul de vedere al moralei și eticii, astăzi suntem într-o situație dificilă. După cum consideră Andre Malraux sau G.Lipovetsky, *secolul XXI va fi moral/etic sau nu va fi deloc*, accentuând astfel faptul că nu putem supraviețui ca civilizație decât dacă ne înălțăm piramide cu o bază solidă de valori spirituale care țin de credință, de spiritualitate etc[4, p.4].

Cu toate acestea, suntem într-o societate care, pe de o parte, apreciază omul după faptele sale, iar pe de altă parte, constatăm lipsa comportamentului etic, determinant a nivelului de conștiință morală, care este foarte important prin *transpunerea în practica a unor modele morale prin implementarea de facto a unor valori în conștiința colectivă sau individuală.*

Aspectul neurologic al comportamentului etic

Morala reprezintă ansamblul conduitelor care decurg din convingerea interioară a unui individ, conduite care vizează un comportament pozitiv în viziunea subiectului, se bazează pe intuiție, este o reacție afectivă și vizează în principal coerență și menținerea unității între comportamentul unui individ și sistemul său de valori – ceea ce el consideră a fi corect.

A fi moral înseamnă a fi congruent, a fi sincer sau transparent, unitar. Conduita morală se bazează pe un travaliu intuitiv; care în cea mai mare parte este inconștient sau în cel mai bun caz preconștient, în sensul în care rădăcinile afective ale reacției morale nu sunt percepute. De aceea este important să ne întrebăm: cine sunt eu, cel care observă în permanent această activitate mintală? [9, p. 22]

Comportamentul moral [4, p. 28] este reglementat de un șir de factori (legislație, cod deontologic) și este nonconflictual. Totodată, individul face exact ceea ce simte, chiar dacă acțiunile lui intră în contradicție cu sistemul de valori acceptat social sau instituțional, cu așteptările celorlalți, oricare ar fi aceștia. Bazându-se pe afect, comportamentul moral este absolutist și personal, este o reacție emoțională de maximă subiectivitate, specifică proceselor primare.

Comportamentul etic este schematic reprezentat de o generalizare sau o extrapolare a "soluțiilor etice" aplicate practic în diverse contexte cu care ne confruntăm în viață. Comportamentul – produs al activității creierului, determinat de factori genetici dar și de experiență (traume, boli, învățare) [13].

Conduita morală este criteriul principal de apreciere a valorii morale a ființei umane. Astfel, comportamentul etic este prezentat și depinde de un șir de factori:

- un mijloc de comunicare când este inadecvat, există o cauză. Dar această cauză ține de percepția unei anumite persoane care, de multe ori, este diferită de propria noastră percepție asupra circumstanțelor și cauzelor exterioare. De aceea, o abordare eficientă este posibilă numai în măsura în care noi reușim să înțelegem percepția și sentimentele studentului;
- comportamentul este strâns legat de contextul în care apare. Ca urmare, considerarea tuturor aspectelor contextuale este esențială pentru rezolvarea problemelor legate de comportamente neadecvate;
- un comportament inadecvat manifestat la nivel de grup de studenți, reprezintă un aspect mult mai grav decât un comportament inadecvat manifestat la nivel individual. Manifestarea unui comportament extrem este mult mai posibilă în cadrul unui grup. De aceea, comportamentul inadecvat trebuie abordat cu fiecare individ în cauză;
- fiecare dintre noi se comportă inadecvat și acest lucru ne poate ajuta să înțelegem acest comportament din perspectivă personală. Înțelegerea perspectivei studentului este fundamentală pentru a determina o schimbare comportamentală.
- de multe ori, anumite tipare de comportament sunt reacții /răspunsuri învățate/ însușite din anumite situații concrete. De exemplu, dacă un copil mic dorește ca părinții să-i dea ciocolată, dar aceștia refuză, atunci copilul începe să țipe și să se agite nervos. Dacă aceste comportamente îi aduc ciocolata, atunci copilul învață foarte repede că manifestările date îl duc la rezultatul dorit.

Un elev de 15 ani deține numeroase astfel de răspunsuri, însușite din anumite situații. Ca urmare, pentru acei studenți cu cerințe comportamentale semnificative, progresul și schimbarea se produc lent. Ceea ce s-a învățat în 17 ani este foarte greu de

schimbat în câteva luni. Dar orice comportament învățat poate fi dezvățat”, iar acest lucru nu trebuie uitat de cei care simt că orice încercare de a determina un comportament pozitiv pare a fi fără speranță.

- comportamentul studenților nu poate fi controlat. Ceea ce putem face este să determinăm contextul și limitele care promovează un comportament pozitiv și îl reduc pe cel inadecvat.
- în sfârșit, fiecare student este unic, cu personalitate proprie și tipar de comportament individualizat.

Sunt actuale pentru foarte mulți cuvintele că „adolescenții de azi nu se gândesc la nimeni decât la ei, nu au pic de respect pentru persoanele mai în vârstă”.

În esență, aceste comportamente au direct legătură cu nivelul de conștiință morală [4, p. 53] al fiecăruia.

H.Pieron consideră conștiința drept un concept ce nu poate fi definit, unicul sens pe care i-l atribuie este cel moral, deoarece fenomenul ”desemnează aspectul subiectiv și incomunicabil al activității psihice”, căreia îl putem cunoaște doar sub forma manifestărilor de comportament [8].

H.Bergson pornește de la premise că în stările de conștiință există două forme de multiplicitate și anume- numerică și calitativă, două aprecieri distincte ale duratei – omogenă, dar și cu aspect heterogene, precum și două aspecte ale vieții conștiente – unul cu elemente bine definite, iar al doilea implicând în succesiune fuziune și organizare. Autorul consideră că conștiința înglobează viața, memoria, percepția și inteligența [1].

Conștiința depinde de nivelul dezvoltării personalității, de cultură, moralitate, de atitudinea față de profesie, față de sine ca profesionist, sau în devenire. Din aceste motive conștiința diferă la diferite persoane și la diferite niveluri:

1. De cel mai înalt nivel al conștiinței se bucură studentul / profesionistul în devenire: stoic, principial, curajos, consecvent; el nu se lasă influențat, procedează cum îi dictează conștiința, are curajul să nu se conformeze indicațiilor instanțelor superioare dacă ele contravin legilor.

2. Conștiință cu nivel mediu au specialiștii care „au muștrări de conștiință pentru abaterile de la normele morale, se autojustifică prin raționamente de tipul: acestea au fost indicațiile șefului, așa sunt timpurile, ce rost are să mă opun, toți fac la fel, nu voi mai proceda așa”.

3. Un nivel scăzut al conștiinței au persoanele care: „nu simt nici un fel de remușcări și nici necesitatea de a se justifica, ei procedează cum cer împrejurările pentru a obține un profit sau un succes de moment”.

Asemenea persoane își îndeplinesc datoriile doar în situații de control. Ei admit formalism în organizarea procesului de muncă.

Persoanele cu conștiință înaltă se abțin de la acțiuni antisociale, se neliniștesc de insuccesele sau de indisciplinarea colegilor, caută soluții de înlăturare a cauzelor acestora, stimulează gândirea creativă, înțeleg necazurile și neliniștea celorlalți.

Societatea apreciază omul după faptele sale. Conștiința unui profesionist este apreciată, de aceea el nu trebuie să fie indiferent de faptul ce crede lumea despre el, fiindcă aceasta este, în consecință, onoarea, demnitatea, care sunt categorii ale eticii profesionale.

Atunci când ne referim la nivel de conștiință morală, ne referim și la legătura cu aspectul neurologic. Deși comportamentul moral depinde de emisfera stângă specializată în procesarea informațiilor logice, raționale, emisfera parietală dreaptă din creierul uman are

un centru nervos în care toate deciziile cu caracter moral sunt "procesate" printr-o filieră de memorie periferică.

Creierul scoate la uz decizii anterioare, similare, ori foarte apropiate de elementele problemei care trebuie rezolvate. Cu o viteză rapidă, acest centru nervos compară posibilitățile de acțiune cu un set de relații "impregnate" în memoria acestui sector din creier, "sugerând" un curs de acțiune care ține cont de convingerile etice și morale ale subiectului.

Bazându-se pe rațiune, comportamentul etic este critic, cântărește, măsoară, compară, tinde să fie normativ, prescriptiv, trasează "ceea ce ar trebui să fie corect"...acest raționament ținând evident de o procesualitate secundară.

Din perspectiva cercetărilor neurobiologice reacția morală ține de funcționarea emisferei drepte, a implicitului, a involuntarului și a procesării imaginii și emoțiilor, este emisfera care stochează memoria procedurală și schemele relaționale. Reacția morală apare în conștiința subiectului ca un imperativ, ca o reacție spontană, naturală, nu se negociază, subiectul simte că trebuie să aibă o anumită reacție căreia nu i se poate împotrivi, sau căreia nu vrea să i se împotrivescă, a cărei motivație nu îi este foarte clară. Încălcarea unor imperative morale pune individul într-un conflict puternic, dificil ca și conținut.

Persoana care nu este conștientă de nimic, acționează fără să aibă control asupra faptelor sale. Nu înțelege dacă faptele sale sunt bune sau rele. Nu știe să prețuiască faptele bune ale altora. Nu face distincția între bine și rău. Acționează la nivelul instinctelor primare. Aprobă doar ceea ce-i produce plăcere. Nu este capabil de sacrificiu. Nu prețuiește cultura, omul ca ființă rațională. În orice colectivitate e singur. Nu are imaginea prieteniei și folosește oamenii din jurul lui doar pentru sine, ca mijloace. Suprema inconștiență este faptul de a nu fi conștient de sine.

Comportamentul moral este autentic, trăit total, exprimă persoana și este trăit de fiecare în maniera sa, pentru că decurge din experiențele proprii, reprezintă o sinteză personală a unor experiențe particulare.

Reacția morală presupune un subiect suficient de matur și de integrat încât acesta să își fi dezvoltat un set de convingeri, o filosofie de viață și chiar o perspectivă metafizică. Presupune un subiect care manifestă un mare grad de autonomie, care se cunoaște și se asumă destul de bine pe sine.

Nu trebuie să uităm că morala noastră reprezintă rezultanta unui proces care implică educație, experiențe timpurii, mentalități sau dispoziții, conflicte, așa încât poate fi problematică fundamentarea reacțiilor noastre doar pe această bază strict subiectivă, emoțională. Reacția morală reprezintă modul în care un individ anume a interiorizat și integrat relația cu "experiențele bune" și cu "experiențele rele" de-a lungul unei istorii particulare și care în consecință nu suportă un proces de exportare, de aplicare la modul de a fi a unei alte persoane. Dacă totuși un altul încearcă să își însușească un model moral, acest proces nu poate fi decât inautentic și generator de conflict pentru subiectul gazdă. [7]

Pentru a dovedi această opinie, specialiștii în domeniu au realizat un șir de experimente. Experimentele facute au folosit 100 de subiecți, cărora li s-au prezentat niște probleme complexe, bazate pe posibilități de conflict moral și etic. În mod normal, toți subiecții au procedat respectând propriile norme morale. Fiecare subiect avea de lucrat cu circumstanțe diferite, unice.

Totodată, majoritatea neurologilor cu experiență în diagnosticul leziunilor pe creier nu sunt surprinși de aceste rezultate. Ei dovedesc, că toate elementele legate de

comportamentul uman, incluzând atitudini și acțiuni imorale, sunt rezultatul unui "software" programat în centrii nervoși din creier. Alterarea acestui "program" schimbă comportamentul omului. Nu e vorba de o predispoziție conștientă, ci de un imperativ fiziologic ce abia acum se poate descifra [3].

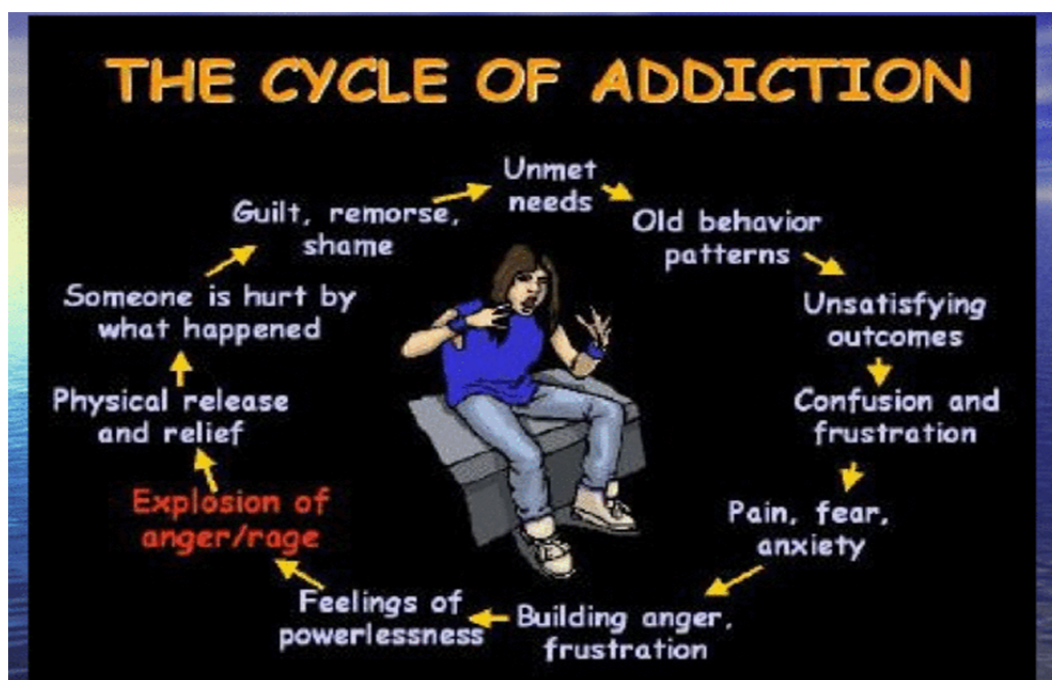

Figura 1. Ciclul additional comportamental

În acest sens. Cercetătorii dovedesc că, afecțiunile apărute în zona frontală a creierului, la doar câțiva centimetri în spatele ochilor, modifică deciziile morale ale oamenilor în situații de viață sau moarte [11].

Un studiu recent a arătat că oamenii care prezintă astfel de afecțiuni rare dau dovadă de o înclinație sporită spre a ucide sau răni o altă persoană, dacă prin acest act salvează alte vieți (dileme morale) [10].

Ca exemplu, maladia bipolară este o activitate anormală a cortexului prefrontal. Leziuni ale acestei regiuni duc la dificultăți în exprimarea emoțiilor, răspunsuri emoționale inadecvate la stimuli, deficiențe în luarea deciziilor raționale. Excitarea excesivă a acestei regiuni este urmată de comportament agresiv.

Unii cercetători insistă pe faptul că studiul s-a efectuat pe un număr restrâns de persoane iar deciziile morale erau ipotetice, respectiv, rezultatele, nu pot prezice cum vor reacționa oamenii cu sau fără afecțiuni cerebrale în situații reale.

Cu toate acestea, descoperirile publicate în magazinul Nature confirmă rolul central al zonei afectate, cortexul ventromedial prefrontal fiind sursa emoțiilor sociale, (ca exemplu compasiunea) [7].

Studiile au arătat că această zonă este activă în timpul luării deciziilor morale și că afecțiunile sale și ale zonelor învecinate cauzate de demență severă influențează judecata morală. Această parte a cortexului prefrontal este una primitivă, și pare să se fi dezvoltat pentru a ajuta oamenii să realizeze interacții sociale.

Zonă respectivă are legături cu alte regiuni mai adânci, subconștiente ca miezul creierului, care transmit senzații fizice de atracție sau discomfort, și amigdala care înregistrează amenințări sociale sau nu. Zona ventromedială integrează acele semnale cu altele provenite de la cortex, inclusiv amintirile emoționale, pentru a ajuta la generarea

reacțiilor sociale, familiare. Aceasta, când funcționează, produce emoții sociale cum sunt jena, vina și compasiunea, care sunt critice în ghidarea comportamentului social [11].

Majoritatea neurologilor, cu experiență în diagnosticul leziunilor pe creier, aveau convingerea că toate elementele legate de comportamentul uman, incluzând atitudini și acțiuni imorale, sunt rezultatul unui "software" programat în centrul nervos din creier. Alterarea acestui "program" schimbă comportamentul omului [3].

O altă abordare este că comportamentul etic este rezultatul deciziilor pe care le ia individul, precum și a acțiunilor desfășurate de acesta, dar și care nu sunt rezultatul deciziilor sale.

Noile descoperiri reprezintă cea mai directă dovadă că revulsia umană înăscută referitoare la rănirea altor oameni are la bază o parte a anatomiei neurale, una care a evoluat înaintea regiunilor superioare ale creierului responsabile cu analiza și planificarea.

Copilul se naste cu anumite particularități anatomo-fiziologice ce reprezintă premisele materiale ale dezvoltării sale psihice. Particularitățile înăscute ale sistemului nervos central și ale analizelor se perfecționează și se dezvoltă sub influența mediului. Ele nu sunt stabile, fixe, ci sunt elemente variabile, se modifică sub influența educației și a condițiilor de viață.

Foarte frecvent s-a constatat că, persoanele care provin din familii în care au fost adoptați, sau părinți violenți, dar și anturajul, prezintă tulburări de personalitate de tip antisocial sau tulburarea narcisistă, fără a se confunda. Și în cazul persoanelor cu un comportament antisocial putem vorbi de egoism dus la extrem, încredere nejustificată în propriile puteri, imagine de sine hipertrofiată.

Din figura de mai sus observăm că stilul de viață reprezintă o opțiune strategică adoptată de individ, ce-i va orienta deciziile, acțiunile și modul de viață, iar riscul, în acest caz, este autoasumat, fiind rezultatul opțiunilor valorico-normative ale fiecărei persoane. Stilul de viață adoptat poartă amprenta comunității de apartenență, a microgrupului în care

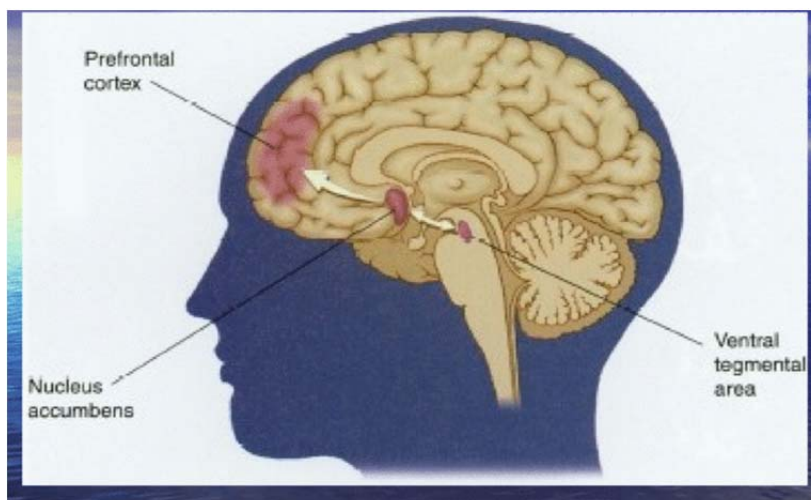

Figura 2. Maladie prefrontală

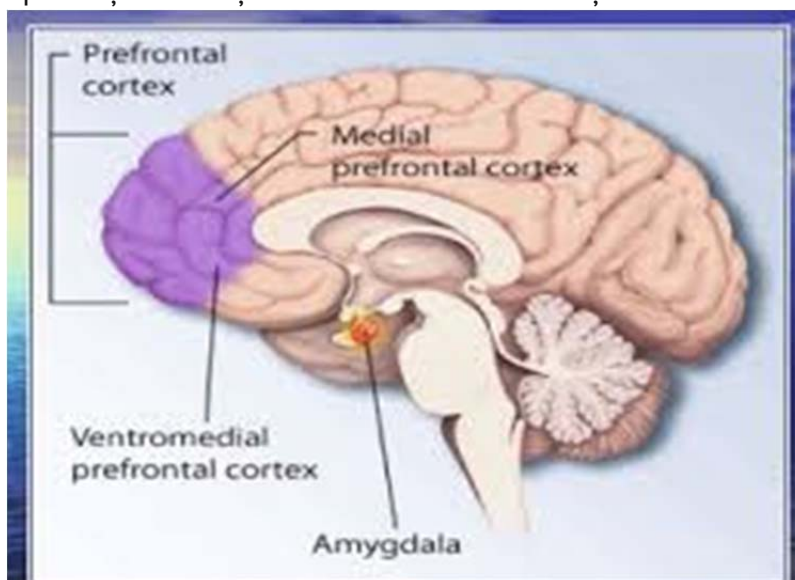

Figura 3. Zona ventromedială

persoana s-a format și deși fiecare individ este protagonistul unui anumit stil de viață există subvariante specifice diferitelor etape de vârstă [5, p. 5].

Totodată, din punct de vedere comportamental, adolescența se caracterizează prin maturizare și integrare socială. Această etapă constituie apogeul formării individului, fiind perioada de maximă instruire și vârsta intelectualizării conduitei, deaceia, în această perioadă, este important axarea pe comportamentul etic. Prin caracterul profund formativ, exogen al adolescenței aceasta poate fi considerată „a doua naștere a individului”. Adolescența este vârsta cea mai ingrată datorită multiplelor modificări biologice, psihologice și sociale produse pe parcursul acesteia. Adoptarea diferitelor comportamente inadecvate în această etapă, poate avea rezonanță în morbiditatea sau problemele sociale ale viitorului adult, deaceia adolescența este considerată o „bombă cu efect întârziat”.

În drumul său spre maturitate adolescentul are nevoie de suport familial, școlar/universitar și comunitar. Familia reprezintă prima instanță educativă, oferind spațiul cu rol securizant necesar unei maturizări lente, permițându-i decantarea lentă a lecțiilor primite în interiorul și în afara casei părintești, adoptând comportamente în conformitate cu aceasta. În mediul familial, acea democrație la scară mică, va învăța recunoașterea și respectul reciproc [5, p. 7].

Perioadă vârstei adolescente este caracterizată printr-un ansamblu de transformări evolutive, extrem de nuanțate, de natură bio-psiho-socială, care definesc încheierea eteronomiei morale și dobândirea unei creativități personale marcând stabilizarea personalității. Această etapă este descrisă ca o perioadă cu cele mai mari dificultăți în procesul educativ datorită frecventelor perturbări fiziologice, dezechilibre afective, devieri caracteriale și tulburări de conduită care însoțesc, adeseori, maturizarea.

Uneori comportamentul etic se opune mentalității, alteori acesta este compatibil, dar neidentificându-se cu aceasta. Comportamentul etic trebuie disociat de mentalitate, deoarece îndelung exersat poate duce la schimbarea acesteea, în special, în cazul când mai multe persoane desfășoară același comportament etic. Exersarea un anumit comportament etic duce la faptul că persoana reușește să-și conserve habitatul, izbândind totodată, să-și asigure supraviețuirea socială.

Diversele manifestări exprimate în conduita persoanei pot constitui indici relevanți privind nivelul lui de conștiință, gradul de integrare în viața socială. Se poate cunoaște, astfel, însușirile personalității și multitudinea factorilor ei determinanți, prin luarea sub observație, fie a actului integrării reale, a rezultatelor pozitive obținute, fie prin analiza actului neintegrat, adică a comportamentelor și reacțiilor aparținând conduitelor neadaptate.

Un alt studiu demonstrează că o judecată bazată pe un anumit tip de emoție este diminuată, atunci când zona care răspunde de controlul emoțiilor nu funcționează. În circumstanțe extreme persoanele care prezintă acest tip de afecțiune vor merge până la a sufoca un nou-născut dacă acest lucru ar salva mai multe vieți[11].

Persoanele afectate pot fi lucide, plăcute, vorbărețe și inteligente, dar ciudate din punct de vedere social, insensibile la emoțiile sociale. Ele au de asemenea unele din instinctele morale pe care le are restul lumii. Unii cercetători [11], au cerut persoanelor afectate să rezolve dileme morale.

O dilemă morală e un conflict a două datorii la fel de valabile, dar care, într-o anumită situație, nu pot fi respectate împreună. E un conflict per accidens (valabil în

anumite circumstanțe), nu un conflict per se (contradicție logică între o obligație: e obligatoriu să spui adevărul și e interzis să spui adevărul) [10].

Dilema se rezolvă ierarhizând cele două obligații în acea circumstanță particulară. Într-una dintre probe, cei implicați în experiment, trebuiau să decidă schimbarea direcției unui tren scăpat de sub control, care urma să ucidă un grup de cinci muncitori. Pentru a salva muncitorii era nevoie să apese un buton care schimba cursul trenului în direcția în care se afla un om ce ar fi murit. Apăsarea butonului, care avea consecința de a muri un om dar a scăpa cinci, a fost preferată la fel ca și de grupul de oameni fără afecțiuni. Un al treilea grup, cu afecțiuni cerebrală care nu acționau asupra cortexului ventromedial a luat aceeași decizie [11].

Toate trei grupuri au respins ideea de a răni oameni în situații care nu implicau salvarea unei vieți în detrimentul alteia. În același timp, subiecții nu și-ar trimite fiica să lucreze în industria pornografică pentru a scăpa de sărăcie sau nu ar ucide un copil pe care nu l-ar putea întreține. O mare diferență a apărut în deciziile participanților atunci când nu exista un buton de apăsat, atunci când trebuiau să aleagă între a realiza o acțiune directă pentru a omorî sau răni pe cineva și a face un bine mai mare.

Cei cu afecțiuni ventromediale erau de două ori mai înclinați să împingă pe cineva în fața trenului (dacă aceasta era unica opțiune), sau să sufocă un bebeluș ale cărui plânsete ar fi atras atenția soldaților inamici asupra locației în care se ascundeau familia împreună cu subiectul. Diferența era foarte clară pentru toți pacienții, susține dr. Michal Koenigs, neurocercetător la Institutul Național de Sănătate care a condus studiul la Universitatea din Iowa. După ce a fost pus în mai multe situații conflictuale care aveau legătură cu criminalitatea unul dintre pacienți a spus „Iisus, am devenit un criminal.” [11]

Comportamentul etic este schematic, reprezintă o generalizare și o abstractizare – sau o extrapolare. Practic tindem să aplicăm aceeași ”soluție etică” diverselor contexte asemănătoare cu care ne confruntăm. De aceea, componenta normativității pedagogice, susține S.Cristea, este implicată în ordonarea educației/instruirii la nivel de [2, p. 47]:

- a) axiome ale educației – necesare pentru conceperea corectă a educației/instruirii;
- b) principii de proiectare a educației/instruirii – necesare pentru planificarea corectă a educației/instruirii;
- c) principii de realizare a educației/instruirii – necesare pentru realizarea și dezvoltarea corectă a educației/instruirii.

Concluzii

În acest sens, disciplina de Etică poate fi predată și însușită, ține de o procedură, chiar de o ”recomandare tehnică” sub aspectul ”realizării curriculare, ca educație de calitate, prin strategia valorificării depline a educabilității, promovată ca reper normativ și metodologic necesar pentru cunoașterea și utilizarea la nivel formativ superior a resurselor fiecărui educat (student)” [2, p. 103].

În acest sens, susține O.Paladi, cunoștințele achiziționate drept rezultat al reflectării subiective a lumii obiective determină atitudinea și comportamentul față de sine și față de mediul exterior al individului, definesc, formarea trăirilor emoționale, formarea de atitudine ce determină modul nostru de a fi și a ne comporta. Conștiința este exprimată în cunoștințele convertite în atitudini, în comportamente [6, p. 7].

Gândirea etică este capacitatea de a analiza și evalua un fapt prin intermediul valorilor. Contrar gândirii explicative (sau descriptive), care ne permite să explicăm o acțiune sau o

situație prin categoriile "adevărat" și "fals", gândirea etică implică utilizarea categoriilor "bine" și "rău". Această formă de gândire necesită clarificarea propriilor valori, care stau la baza dezvoltării propriei identități [12]. Totuși comportamentul etic poate genera un conflict între ceea ce simte sau dorește individul.

Modificările funcționale de lungă durată din creier apar în timpul procesului de învățare, aceste conexiuni se construiesc una peste alta, cresc activitatea neuronală și crează și mai multe conexiuni, care la rândul lor formează alte. Cu cât mai multe conexiuni cu atât mai inteligentă este persoana, iar acumularea de noi abilități, experiențe și cunoștințe schimbă și viziunea noastră generală asupra lucrurilor, modifică comportamentul.

Reacția morală ține de funcționarea emisferei drepte care stochează memoria procedurală și schemele relaționale. În acest context, educația etică vizează să ofere personalității puncte de reper care îl va ajuta să se orienteze într-o lume plină de incertitudini manifestând un comportament etic.

Referințe bibliografice:

1. Bergson H., Eseu despre datele imediate ale conștiinței. București: Ed. Antet, 1999.
2. Cristea S. Educația. Concept și analiză. Vol.2. București: Ed. DPH 2017.
3. Comportamentul etic, o problema neurologica? www.ziare.com/, vizualizat 13.01.2019.
4. Lungu V., Etica profesională. Suport de curs. Chișinău: CEP USM 2011.
5. Mireștean I. M., Compartimentul sănătate copii și tineret. București, 2014.
6. Paladi O., Conștiința de sine și sistemul de valori ale adolescentului. Chișinău, 2014.
7. Popescu V., Etica între spontaneitate și planificare, www.psihogeneza.ro/?p=76, vizualizat 19.01.2019.
8. Larousse. Marele dicționar al psihologiei. Trad.Ardeleanu A., Dorneanu S. ș.a. București: Ed.Trei, 2006.
9. Singer M., Experimentul renunțării. Trad. Dumitru C., București: Ed.Curtea Veche, 2018.
10. Dileme morale. <https://www.setthings.com/ro/dileme-morale/> vizualizat 30.01.2019.
11. Afecțiunile creierului influențează comportamentul moral. www.intrebare.ro/html vizualizat 28.01.2019.
12. Recomandări pentru implementarea unei Strategii de prevenire a violenței în școli <https://www.prof21.ro/comunitate/abilitate/2> vizualizat 31.01.2019.
13. Susan Brondyk & Randi Stanulis. Teacher Leadership for Change. Kappa Delta Pi Record, Volume 50, 2014 - Issue 1. http://biologie.kappa.ro/teaching/PDFs_neuro/Curs_12.pdf, vizualizat 27.01.2019.